

درسنامه

حفظ قرآن کریم

تحلیل چرایی، چگونگی و اصول کلاس داری

حفظ قرآن کریم

حجج اسلام دکتر محمد حاج ابوالقاسم

سید مصطفی حسینی

علی قاسمی

سر شناسه: حاج ابوالقاسم، محمد، ۱۳۵۴ -
 عنوان و نام پدیدآور: درسنامه حفظ قرآن کریم: تحلیل چرایی، چگونگی و اصول کلاس‌داری حفظ قرآن
 کریم / محمد حاج ابوالقاسم، سید مصطفی حسینی، علی قاسمی.
 مشخصات نشر: تهران: سازمان دارالقرآن کریم، نشر تلاوت، ۱۳۹۰.
 مشخصات ظاهری: ۲۴۷ص.
 شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۵۵۶۲-۲۷-۹
 وضعیت فهرست نویسی: فیبا
 موضوع: قرآن - حفظ - راهنمای آموزشی.
 شناسه افزوده: علی قاسمی، -
 شناسه افزوده: حسینی، سید مصطفی، ۱۳۶۱ -
 شناسه افزوده: سازمان دارالقرآن الکریم، نشر تلاوت
 رده بندی کنگره: ۱۳۹۰ ۱۵۵۴ ج ۸۰/۸
 رده بندی دیویی: ۲۹۷/۱۵۱
 شماره کتابشناسی ملی: ۲۶۸۳۵۱۴

عنوان: درسنامه حفظ قرآن کریم: تحلیل چرایی، چگونگی و اصول کلاس‌داری حفظ قرآن کریم
 مؤلفان: محمد حاج ابوالقاسم، سید مصطفی حسینی، علی قاسمی.
 ناشر: انتشارات تلاوت (وابسته به سازمان دارالقرآن الکریم)
 نوبت چاپ: اول - ۱۳۹۱
 شمارگان: ۳۰۰۰ جلد
 قیمت: ۳۵۰۰ تومان
 شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۵۵۶۲-۲۷-۹
 نشانی: میدان امام حسین (ع) - خیابان خواجه نصیرالدین طوسی - شماره ۷۷
 صندوق پستی: ۱۶۱۹۵-۱۵۹ تلفن: ۷۷۶۲۶۵۰۵-۷۷۶۲۶۵۳۱-۲۱ همراه: ۰۹۱۳۳۳۳۹۵۷۸

فهرست مطالب

مقدمه استاد پرهیزکار.....	۱۵
مقدمه‌ی ناشر.....	۱۹
بخش یکم: چرا قرآن را حفظ کنیم؟.....	
فصل یکم: جایگاه حفظ قرآن کریم در آیات قرآن.....	۲۴
«وَأَذِّنْ لِلْعَذَابِ مَنْ يُؤْتِكُنْ مِنْ آيَاتِ اللَّهِ وَالْحِكْمَةِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ لَطِيفًا خَبِيرًا».....	۲۴
«وَلَقَدْ بَعَثْنَا الْفَرَّاءَانَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَكِّرٍ».....	۲۵
«بَلْ هُوَ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ لِقَوْمٍ يُظَاهِرُونَ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ...».....	۲۶
فصل دوم: جایگاه حفظ قرآن کریم در روایات معصومین.....	۲۸
دسته‌ی یکم: توصیه نسبت به حفظ قرآن.....	۲۸
دسته‌ی دوم: ترغیب به حفظ از طریق بیان امتیازات معنوی.....	۲۹
درجه‌ی حافظ قرآن در بهشت.....	۲۹
هم‌نشینی حافظ قرآن با انبیاء.....	۲۹
دسته‌ی سوم: ترغیب به حفظ از طریق بیان امتیازات اجتماعی.....	۳۰
اولویت حافظ قرآن در مناصب اجتماعی در عصر نبوی.....	۳۰
شریف‌ترین امت.....	۳۱
توصیه به اکرام حافظان قرآن.....	۳۱
بیان تأثیرات مثبت حفظ قرآن بر جامعه.....	۳۱
دسته‌ی چهارم: ترغیب از طریق بیان فواید و برکات حفظ قرآن.....	۳۲
بهره‌مندی از عقل.....	۳۲
مصونیت از بلا.....	۳۲
آمزش گناهان.....	۳۲
سرشناسی و مهتری در بهشت.....	۳۲
حق شفاعت.....	۳۳
دسته‌ی پنجم: تشویق‌های مادی برای حفظ قرآن.....	۳۳
دسته‌ی ششم: توصیه‌های ویژه اهل بیت علیهم‌السلام به حافظان.....	۳۳
تشویق به مرور کردن آیات.....	۳۳
آموزش برخی دعاها برای فراموش نکردن قرآن.....	۳۴
توصیه‌های اخلاقی ویژه به حافظان قرآن.....	۳۵
الف) رعایت بهداشت.....	۳۷
ب) تغذیه‌ی سالم.....	۳۸
ج) تقویت روان.....	۳۹
د) ورزش حافظه.....	۳۹
فصل سوم: حفظ قرآن از دیدگاه علما.....	۴۱
- شهید اول رحمته‌الله	۴۱

- ۴۲ - شهید ثانی رحمته الله علیه
 ۴۲ - سید بن طاووس رحمته الله علیه
 ۴۳ - صاحب جواهر رحمته الله علیه
 ۴۴ - آیت الله العظمی بروجردی رحمته الله علیه
 ۴۵ - آیت الله العظمی بهجت رحمته الله علیه
 ۴۵ - علامه شهید مطهری رحمته الله علیه
 ۴۶ - آیت الله العظمی مکارم شیرازی
 ۴۶ - آیت الله العظمی صافی گلپایگانی
 ۴۷ - آیت الله العظمی جعفر سبحانی
 ۴۷ - آیت الله معرفت رحمته الله علیه
 ۴۸ - آیت الله حسن راده آملی
 ۴۸ - آیت الله العظمی امام خامنه‌ای
 ۵۱ - نتیجه‌گیری
 ۵۲ - فصل چهارم: پاسخ به چند پرسش
 ۵۲ - یکم: دلیل تأکید معصومان علیهم السلام بر حفظ قرآن
 ۵۲ - الف) جلوگیری از مہجوریت قرآن کریم
 ۵۲ - ب) بهره‌مندی مسلمانان از اثرات تربیتی انس با قرآن
 ۵۳ - ج) مصونیت قرآن از تحریف
 ۵۳ - د) مصونیت جامعه‌ی اسلامی از خطر انحرافات فکری و اخلاقی
 ۵۴ - دوم: فضیلت قرائت از روی مصحف
 ۵۷ - سوم: عقوبت فراموشی آیات
 ۵۹ - چهارم: عقوبت عمل نکردن به قرآن
 ۶۱ - پنجم: حافظان بی عمل
 ۶۱ - ششم: توسعه‌ی صنعت چاپ و ضرورت حفظ
 ۶۳ - هفتم: اولویت پرداختن به مفاهیم
 ۶۶ - فصل پنجم: برخی فواید حفظ قرآن کریم
 ۶۶ - یکم: توفیق تدبیر
 ۶۶ - دوم: تسلط بر دستورالعمل هدایت و بندگی
 ۶۷ - سوم: عشق به محبوب
 ۶۷ - چهارم: توفیق عمل
 ۶۸ - پنجم: افتخارآفرینی برای تشیع
 ۶۹ - ششم: پاسخ‌گویی به شبهات
 ۷۱ - بخش دوم: چگونه قرآن را حفظ کنیم؟
 ۷۲ - فصل یکم: مقدمات حفظ قرآن کریم
 ۷۲ - یکم: نیت و انگیزه
 ۷۴ - دوم: تصمیم و اراده‌ی قوی

۷۴	سوم: نظم
۷۵	چهارم: دعا و توسل
۷۶	پنجم: ایجاد فراغت و فرصت کافی و مناسب
۷۶	ششم: انتخاب هم بحث و همراه
۷۷	هفتم: انتخاب استاد و راهنما
۷۷	هشتم: انتخاب مصحف مناسب حفظ
۷۷	۱- رسم الخط مصحف
۷۸	۲- ساده بودن
۷۸	۳- رنگ مناسب زمینه‌ی صفحه
۷۸	۴- قطع و اندازه‌ی مناسب
۷۹	۵- مصحف ترجمه‌دار آری یا خیر؟
۷۹	نهم: انتخاب ترجمه‌ی مناسب
۷۹	دهم: انتخاب تلاوت ترتیل مناسب
۸۰	ویژگی‌های ترتیل مناسب
۸۰	۱- اِتقان در فصاحت و تجوید
۸۱	۲- رعایت مواضع صحیح وقف و ابتداء
۸۱	۳- تنوع و زیبایی تنمات
۸۱	۴- برخورداری از سرعت مناسب
۸۳	فصل دوم: علوم و مهارت‌های مورد نیاز
۸۳	یکم: قرائت صحیح و روان
۸۴	دوم: تجوید
۸۵	سوم: صرف و نحو
۸۶	چهارم: ترجمه و مفاهیم آیات
۸۷	پنجم: آشنایی با اصول و روش‌های حفظ قرآن
۸۸	فصل سوم: شرایط آغازین
۸۸	سن مناسب برای شروع حفظ
۸۸	حفظ کل قرآن در سنین کودکی آری یا خیر؟
۹۰	حفظ قرآن در دوران جنینی!!!
۹۱	بهترین سنین
۹۱	مدت زمان حفظ کل
۹۴	زمان مناسب برای حفظ
۹۴	الف) انتخاب بهترین زمان برای حفظ
۹۵	ب) ثابت بودن زمان حفظ
۹۵	ج) آرامش و سکوت در زمان حفظ
۹۶	مکان مناسب برای حفظ
۹۶	الف) استفاده از مکان‌های مقدس
۹۶	ب) ثابت بودن مکان حفظ
۹۶	ج) سادگی مکان

۹۸	فصل چهارم: آشنایی با گونه‌ها و روش‌های حفظ قرآن
۹۸	آشنایی با گونه‌های حفظ قرآن
۹۸	یکم: حفظ ترتیبی
۹۹	دوم: حفظ موضوعی
۱۰۰	سوم: حفظ سوره‌های منتخب
۱۰۰	آشنایی با روش‌های رایج حفظ قرآن
۱۰۰	یکم: حفظ به‌طور مجزئ
۱۰۱	دوم: حفظ لوح مجزئ
۱۰۱	سوم: حفظ سحتوا مجزئ
۱۰۸	فصل پنجم: روش حفظ آیات جدید
۱۰۸	مراحل هشت گانه‌ی حفظ
۱۰۸	مرحله‌ی یکم: گوش دادن
۱۰۸	مرحله‌ی دوم: خواندن
۱۰۹	مرحله‌ی سوم: ترجمه و درک معنا
۱۰۹	مرحله‌ی چهارم: تقطیع و تکرار
۱۱۰	مرحله‌ی پنجم: پیوند محفوظات
۱۱۰	الف) برقراری پیوند میان جملات هر آیه
۱۱۱	ب) برقراری پیوند میان آیات
۱۱۱	مرحله‌ی ششم: تحکیم و تکمیل حفظ
۱۱۲	مرحله‌ی هفتم: تکرار محفوظات جدید
۱۱۲	مرحله‌ی هشتم: نوشتن محفوظات
۱۱۴	مراحل حفظ برای خردسالان
۱۱۴	راه‌های به‌سازی حافظه هنگام حفظ آیات جدید
۱۱۴	یکم: دسته‌بندی مناسب محفوظات
۱۱۵	دوم: تمرکز بر آیات مورد نظر
۱۱۵	سوم: تقطیع مناسب
۱۱۶	چهارم: ارتباط دادن آیات به خاطرات شخصی
۱۱۶	پنجم: استفاده از تداعی‌های تجسمی
۱۱۷	ششم: استراحت دادن به ذهن بعد از حفظ
۱۱۸	فصل ششم: روش حفظ شماره آیات
۱۱۸	فواید حفظ شماره‌ی آیات
۱۱۸	یکم: استحکام و تسلط بیشتر بر محفوظات
۱۱۸	دوم: سرعت انتقال و دسترسی به محفوظات
۱۱۹	آسیب‌های احتمالی حفظ شماره‌ی آیات
۱۱۹	یکم: وابستگی به شماره
۱۱۹	دوم: حفظ نامطلوب شماره
۱۱۹	سوم: نداشتن رویه‌ی یکسان
۱۲۰	چهارم: افراط در حفظ آمار و ارقام

۱۲۰	روش حفظ شماره‌ی آیات
۱۲۲	فصل هفتم: روش حفظ آیات مشابه
۱۲۲	یکم: تکرار زیاد بهترین راه جلوگیری از اشتباه
۱۲۲	دوم: دقت در تفاوت آیات مشابه
۱۲۳	سوم: بهره‌گیری از تجربیات اساتید حفظ
۱۲۳	چهارم: علامت گذاری قسمت‌های مهم
۱۲۴	پنجم: توجه به صرف و نحو
۱۲۴	ششم: رمز گردانی
۱۲۴	۱. رمز گردانی محتوایی
۱۲۶	۲. رمز گردانی بصری
۱۲۷	۳. رمز گردانی صوتی
۱۲۸	۴. رمز گردانی از الفاظ آیات
۱۲۸	۵. رمز گردانی از طریق مجسمه‌سازی
۱۲۹	۶. رمز گردانی با توجه به وقف و ابتداء
۱۳۰	فصل هشتم: روش مرور محفوظات
۱۳۱	اصول کارآمدی و اثر بخشی مرور
۱۳۱	یکم: نظم و استمرار
۱۳۱	دوم: مرور از حفظ
۱۳۱	سوم: استفاده از حافظه‌ی بصری
۱۳۲	چهارم: توجه به معانی آیات
۱۳۲	پنجم: مدیریت رفع خطاها
۱۳۳	ششم: اولویت‌بندی محفوظات در مرور
۱۳۵	هفتم: کنترل خیال هنگام مرور
۱۳۵	هشتم: مرور با پرده‌ی صوتی پایین
۱۳۵	نهم: تجسم تصویر آیات
۱۳۵	دهم: مرور در وقت نشاط
۱۳۶	یازدهم: مرور با محوریت سوره
۱۳۶	دوازدهم: استراحت ذهنی
۱۳۶	سیزدهم: رعایت آداب تلاوت
۱۳۶	چهاردهم: تقدیم ثواب تلاوت به معصومان و اولیاء
۱۳۶	پانزدهم: تمرکز هنگام مرور
۱۳۷	گونه‌های مرور محفوظات
۱۳۷	یکم: مباحثه
۱۳۸	دوم: مرور انفرادی
۱۳۸	سوم: استفاده از ترتیل اساتید برجسته
۱۳۹	چهارم: مرور ذهنی
۱۴۰	پنجم: چشم خوانی
۱۴۰	ششم: کتابت

۱۴۰	مقدار مرور آیات
۱۴۱	الف) آیات روز گذشته
۱۴۱	ب) محفوظات جدید (ده درس قبل)
۱۴۱	ج) محفوظات گذشته
۱۴۲	مرور آهنگین یا ساده
۱۴۳	سرعت تلاوت هنگام مرور
۱۴۵	فصل نهم: عوامل تقویت تمرکز حواس
۱۴۵	یکم: تقویت انگیزه
۱۴۵	دوم: آمادگی جسمی و روانی
۱۴۶	سوم: زمان و مکان مناسب
۱۴۶	چهارم: نظم و انضباط در کار
۱۴۷	پنجم: محیط اجتماعی مناسب
۱۴۷	۱. جلسات حفظ و قرائت
۱۴۷	۲. مسابقات قرآن
۱۴۸	۳. خانواده‌ی قرآنی
۱۴۸	۴. فضای فرهنگی کشور
۱۴۸	تمریناتی برای تمرکز حواس
۱۴۸	یکم: شمارش کلمات
۱۴۹	دوم: خواندن بدون ترتیب
۱۴۹	سوم: عکس برداری از صفحه
۱۴۹	چهارم: یادآوری تصویر ذهنی
۱۴۹	پنجم: تخلیه‌ی ذهنی
۱۴۹	ششم: مرور ذهنی
۱۵۱	فصل دهم: روش مباحثه‌ی محفوظات
۱۵۱	فواید مباحثه
۱۵۲	شیوه‌های مباحثه
۱۵۲	یکم: آیه به آیه
۱۵۳	دوم: صفحه به صفحه
۱۵۳	سوم: دو صفحه به دو صفحه
۱۵۴	چهارم: مقطع به مقطع
۱۵۴	پنجم: تکمیلی
۱۵۴	ششم: زمانی
۱۵۴	هفتم: مسابقه‌ای
۱۵۵	مهارت‌ها و آداب مباحثه
۱۵۵	یکم: برنامه‌ریزی صحیح
۱۵۵	دوم: رقابت در مباحثه
۱۵۶	سوم: آمادگی قبل از مباحثه
۱۵۶	چهارم: پرسش و پاسخ

پنجم: ثبت سابقه‌ی مباحثه.....	۱۵۷
ششم: توجه به آداب تلاوت.....	۱۵۷
هفتم: مراعات حال هم مباحثه.....	۱۵۷
فصل یازدهم: روش تحکیم و تثبیت محفوظات.....	۱۵۸
راه کارهای تثبیت.....	۱۵۹
یکم: گذشت زمان.....	۱۵۹
دوم: تکرار محفوظات.....	۱۵۹
سوم: تدبیر حفظ.....	۱۵۹
چهارم: خواندن سوره‌ها در زمان‌های سفارش شده.....	۱۵۹
پنجم: خواندن قرآن در نماز.....	۱۶۰
ششم: بهره‌گیری از آیات قرآن در گفتار و نوشتار.....	۱۶۱
هفتم: مرور آیات به تناسب شرایط.....	۱۶۲
هشتم: تأمل و تدبیر در آیات.....	۱۶۳
نهم: فعالیت در عرصه‌ی پژوهش و تفسیر قرآن.....	۱۶۳
فصل دوازدهم: بررسی روش حفظ و مرور در دیگر کشورها.....	۱۶۵
سوریه.....	۱۶۵
الجزایر.....	۱۶۶
لیبی.....	۱۶۷
مصر.....	۱۶۷
عمان.....	۱۶۸
سودان.....	۱۶۸
تونس.....	۱۶۹
ترکیه.....	۱۷۰
تحلیل روش‌های یادشده.....	۱۷۱
روش حفظ، کتابت یا تلقین و یا تکرار.....	۱۷۱
مدت زمان حفظ.....	۱۷۲
پیشرفت انفرادی و یا جمعی.....	۱۷۲
استماع ترتیل.....	۱۷۳
مصحف یکسان.....	۱۷۳
مرور محفوظات.....	۱۷۳
فصل سیزدهم: روش بازسازی محفوظات.....	۱۷۵
اقدامات آغازین برای بازسازی.....	۱۷۶
یکم: شناسایی.....	۱۷۷
دوم: برنامه‌ریزی و اجرا.....	۱۷۷
شیوه‌ی بازسازی محفوظات.....	۱۷۷
مرحله‌ی یکم: تقطیع و تکرار.....	۱۷۸
مرحله‌ی دوم: پیوند محفوظات.....	۱۷۸
مرحله‌ی سوم: تحکیم و تکمیل حفظ.....	۱۷۸

مرحله ی چهارم: تکرار محفوظات.....	۱۷۸
یادگیری چند نکته.....	۱۷۹
فصل چهاردهم: مهارت های شرکت در مسابقات قرآن.....	۱۸۰
هدف از شرکت در مسابقات قرآن.....	۱۸۰
یکم: رونق بخشیدن به فعالیت های قرآنی.....	۱۸۰
دوم: تسلط بر محفوظات.....	۱۸۰
سوم: دفاع از کيان مکتب اهل بیت (علیهم السلام).....	۱۸۱
مهم ترین مسابقات حفظ قرآن.....	۱۸۱
چگونه احتمال موفقیت در مسابقات را بالا ببریم؟.....	۱۸۲
شیوه ی داوری مسابقات حفظ.....	۱۸۴
یکم: حسن حفظ.....	۱۸۴
دوم: تجوید.....	۱۸۵
سوم: صوت و لحن.....	۱۸۵
چهارم: وقف و ابتداء.....	۱۸۶

بخش سوم: روش کلاس داری و تدریس حفظ قرآن کریم..... ۱۹۳

فصل یکم: آشنایی با ویژگی های مربی توانمند حفظ قرآن.....	۱۹۴
یکم: بهره مندی از حفظ قرآن کریم.....	۱۹۵
دوم: آشنایی با مبانی حفظ قرآن کریم.....	۱۹۶
سوم: تسلط بر اصول حفظ قرآن کریم.....	۱۹۶
چهارم: توانایی برنامه ریزی و مدیریت حفظ شاگردان.....	۱۹۶
پنجم: حسن استماع و دقت در تذکر اشکالات شاگردان.....	۱۹۷
ششم: تسلط بر اصول و فنون عمومی کلاس داری و تدریس.....	۱۹۸
هفتم: تسلط بر اصول و فنون اختصاصی کلاس داری و تدریس حفظ قرآن.....	۱۹۸
هشتم: آشنایی با اصول تعلیم و تربیت اسلامی.....	۱۹۸
نهم: تسلط بر تجوید نظری و عملی.....	۱۹۹
دهم: بهره مندی از تلاوت نیکو و ترتیل زیبا.....	۱۹۹
یازدهم: آشنایی با وقف و ابتداء.....	۲۰۰
دوازدهم: آشنایی با ترجمه و تفسیر.....	۲۰۰
سیزدهم: داشتن اطلاعات به روز در زمینه ی حفظ و مهارت های یادشده.....	۲۰۲
فصل دوم: آشنایی با اصول عمومی کلاس داری.....	۲۰۳
الف) آشنایی با ویژگی های شخصیتی مربی موفق.....	۲۰۳
ب) آشنایی با وظایف و بایدهای مربی در کلاس.....	۲۰۴
ج) آشنایی با نقاط ضعف و نبایدهای مربی در کلاس.....	۲۰۶
فصل سوم: آشنایی با اصول اختصاصی کلاس داری و تدریس حفظ قرآن کریم.....	۲۰۸
آشنایی با روند کلی آموزش حفظ در کشور.....	۲۰۸
آشنایی با بخش های مهم کلاس حفظ در دوره های بلند مدت.....	۲۰۸

۲۰۹	۱. ارزیابی و پرسش محفوظات
۲۰۹	الف) پرسش از حفظ روزانه
۲۰۹	ب) پرسش از یک درس قبل
۲۰۹	ج) پرسش از محفوظات جدید
۲۱۰	د) پرسش از محفوظات گذشته
۲۱۰	۲. پرسش از ترجمه و مفاهیم
۲۱۰	۳. پرسش‌های برای تقویت محفوظات
۲۱۰	۴. فعالیت‌های تکمیلی
۲۱۰	۵. مرحله‌ی پایانی کلاس
۲۱۱	زمان‌بندی کلاس حفظ در دوره‌های بلند مدت
۲۱۲	آشنایی با بخش‌های مهم کلاس حفظ در دوره‌های کوتاه مدت
۲۱۲	الف) بخش‌های مشترک با دوره‌های بلند مدت
۲۱۲	ب) مباحثه‌ی محفوظات
۲۱۲	ج) کلاس ترجمه و تفسیر
۲۱۳	د) کلاس‌های حفظ حضوری
۲۱۳	دوره‌های آزمایشی و توان‌سنجی در آغاز
۲۱۴	اصول برنامه‌ریزی برای مرور محفوظات
۲۱۴	یکم: توجه به هدف از مرور
۲۱۴	الف) مرور برای حفظ وضعیت و کیفیت موجود
۲۱۵	ب) مرور برای ارتقاء کیفیت محفوظات و تسلط کامل
۲۱۵	دوم: توجه به میزان مرور روزانه
۲۱۵	سوم: توجه به مرور محفوظات جدید
۲۱۶	چهارم: توجه به بازه‌ی زمانی مناسب برای یک دور مرور
۲۱۶	پنجم: مرور بیشتر اجزاء جدید
۲۱۶	ششم: سرعت بالاتر، نیازمند مرور بیشتر
۲۱۶	هفتم: میزان مرور در طرح شش ساله
۲۱۷	هشتم: میزان مرور در طرح سه ساله و چهار ساله
۲۱۷	نهم: میزان مرور در طرح دو ساله
۲۱۷	دهم: میزان مرور در طرح یک ساله
۲۱۷	یازدهم: میزان مرور پس از اتمام حفظ
۲۱۷	دوازدهم: عدم غفلت از مرور کل محفوظات
۲۱۸	سیزدهم: انتخاب الگوی مناسب برای مرور
۲۱۸	توصیه‌های مهم در اداره‌ی کلاس حفظ
۲۱۹	یکم: فرهنگ سازی برای اهتمام شاگردان به کیفیت حفظ جدید
۲۱۹	دوم: تلاوت استاد در ابتدای کلاس
۲۱۹	سوم: همخوانی در ابتدای کلاس
۲۱۹	چهارم: تلاوت حفظ جدید توسط همه‌ی شاگردان
۲۲۰	پنجم: تلاوت پیوسته‌ی حفظ جدید

۲۲۰	ششم: توجه به ارتباط صفحات.....
۲۲۰	هفتم: اتکاء شاگردان بر حافظه.....
۲۲۱	هشتم: انتخاب نفرت آغازین.....
۲۲۱	نهم: تمرکز شاگردان در زمان تلاوت دوستان خود.....
۲۲۱	دهم: تشویق پس از تلاوت.....
۲۲۲	یازدهم: فرهنگ سازی برای اهتمام شاگردان به محفوظات جدید.....
۲۲۲	دوازدهم: فرهنگ سازی برای اهتمام شاگردان به محفوظات گذشته.....
۲۲۲	سیزدهم: پرسش از کل محفوظات.....
۲۲۳	چهاردهم: ریشه یابی اشکالات هنگام پرسش.....
۲۲۴	پانزدهم: تأکید بر ارائه ی محفوظات به استاد.....
۲۲۴	شانزدهم: ایجاد فضای مناسب برای پرسش.....
۲۲۴	هفدهم: ثبت ساقه ی هر فرد در پرسش محفوظات.....
۲۲۷	هجدهم: استفاده از شیوه های متنوع در پرسش.....
۲۲۷	نوزدهم: رعایت نحوه ی صحیح پرسش.....
۲۲۸	بیستم: آشنایی با عوامل فراموشی حافظه ی بلند مدت.....
۲۲۸	الف) عامل تغییر و پویایی ذهن.....
۲۲۸	ب) عامل سرکوبی.....
۲۲۹	ج) فراموشی ساده.....
۲۲۹	بیست و یکم: اداره ی فعال و با نشاط کلاس.....
۲۲۹	بیست و دوم: ارائه ی راه کارهای مناسب به حافظ.....
۲۲۹	بیست و سوم: ثبت امتیازات.....
۲۳۳	بیست و چهارم: هماهنگی مربی با نظام آموزشی.....
۲۳۳	بیست و پنجم: اهتمام به حفظ شماره ی آیات.....
۲۳۳	بیست و ششم: انگیزه بخشی.....
۲۳۴	بیست و هفتم: سطح انتظارات استاد از کلاس.....
۲۳۴	بیست و هشتم: برنامه ریزی برای تقویت محفوظات.....
۲۳۴	بیست و نهم: پرسش از کیفیت انجام تکلیف ها.....
۲۳۴	سی ام: انجام مباحثه در کلاس.....
۲۳۵	سی و یکم: تذکرات مهم در پایان کلاس.....
۲۳۵	سی و دوم: استفاده از دفترچه ی تکالیف حفظ.....
۲۳۷	خلاصه ی مهم ترین وظایف استاد حفظ.....
۲۳۹	سخن پایانی: توصیه هایی به مسئولین.....
۲۴۱	اهمیت و ضرورت توسعه ی فرهنگ حفظ قرآن.....
۲۴۲	موانع و محدودیت های توسعه ی فرهنگ حفظ قرآن.....
۲۴۲	راه کارهای پیشنهادی در حوزه ی آموزش.....
۲۴۳	راه کارهای پیشنهادی در حوزه ی تبلیغ و ترویج.....
۲۴۴	راه کارهای پیشنهادی در حوزه ی مدیریتی کشور.....
۲۴۵	فهرست منابع.....

مقدمه استاد پیرکار

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله و سلام علی عبادہ الذین اصطفی خیر خلقه محمد و آلہ الطاہرین المعصومین علیہم السلام
قبل از انقلاب بود حدود سال ۱۳۵۵، دوازده ساله بودم که همزمان با یادگیری فنون تلاوت به تشویق والدین محترم، حفظ قرآن هم به فعالیت‌هایم اضافه شد. می‌توان گفت در آن زمان مقوله‌ای به نام حفظ قرآن به شکلی که الان شاهد آن هستیم وجود خارجی نداشت؛ آلاً احتمالاً موارد بسیار نادری آن هم به سبک خواندن قدیمی و نه همراه با ضوابط تلاوت. استاد حفظ نداشتیم و اغلب با روش آزمون سعی و خطا پیش می‌رفتیم و به مشکلاتی نیز برمی‌خوردم. در آن وقت شاید تنها قاری قرآنی که حافظ هم بود، بنده بودم که از برکات فوق‌العاده‌ی حفظ در آن دوران هر چه بگویم به یقین کم گفته‌ام.

یادم هست که در سال ۱۳۶۴ پس از پخش تلاوت ترتیل کل قرآن از رادیو - که به سبکی نو تلاوت کردم و به فضل خدا مورد استقبال فراوان مردم عزیز واقع شد - با سیلی از نامه‌ها و تماس‌ها روبرو شدم که حاکی از آن بود که تلاوت ترتیل قرآن با آن سبک گویا برای اولین بار به گوش‌شان خورده بود و جالب می‌نمود. البته در خلال این تماس‌ها علاوه بر ترتیل، از حفظ قرآن نیز سخن زیاد به میان می‌آمد و حاکی از ارتباط تنگاتنگ تلاوت ترتیل با ضابطه و قاعده با حفظ قرآن بود و بسیاری با همین تلاوت ترتیل مشغول حفظ قرآن نیز شدند تا آنکه در سال ۱۳۶۶ در مسابقات بین‌المللی ایران، این حقیر و نیز مردم عزیز کشورمان برای نخستین بار مقام اول حفظ کل قرآن آن هم با کیفیتی خوب و با یک اجراء مطلوب و توأمان حفظ و تلاوت ترتیل را تجربه کردیم که بسیار به داتقه‌ی مردم و به ویژه جوانان، شیرین آمد و بی‌تردید می‌توان گفت به اراده‌ی حق تعالی پس از این موفقیت قدرتمند که قبلاً سابقه نداشت به تدریج حرکت قابل ملاحظه و در واقع یک نهضت چشم‌گیر به سمت حفظ مرتل قرآن به جلوداری جوانان پرشور صورت گرفت که شاهد این مطلب، انبوه مراجعات خارج از انتظار و باور نکردنی مردم به این بنده‌ی کوچک حق تعالی در طلب حفظ قرآن و آشنایی با شیوه‌های آن بود که حکایات شیرین و

عجیب آن، خود کتابی مفصل می‌تواند باشد. در آن وقت به ذهنم رسید که آنچه در تجربه دارم به صورت جزوه‌ای در بیان فضیلت و چگونگی حفظ قرآن کریم به علاقه‌مندان این امر شریف عرضه کنم که در سال ۱۳۶۷ عملی شد.

به تدریج متوجه شدم که ذهن خلاق و جستجوگر جوانان عزیز و مؤمن، طالب بیش از اینهاست. علاوه بر پرسش‌های جدید و متنوع در بحث روش حفظ، از این موضوع زیاد می‌پرسند که اساساً چه نیازی به حفظ قرآن است؟ وارد مراحل تازه‌ای شده بودیم و سؤال‌ها، فنی‌تر و پیچیده‌تر و راهبردی‌تر شده بود. مطالب زیادی در این خصوص جمع‌آوری کردم تا اینکه از حسن اتفاق، با برادرانی فاضل از حوزه‌ی مبارکه‌ی علمیه‌ی قم برخورد کردم که همگی از حفاظ پرتجربه و نیز صاحبان اندیشه و خلاقیت فکری بالایی بودند و آنچه را که روزی آرزوی جمع‌آوری و عرضه‌ی آن را به جامعه‌ی تشنه‌ی انس با قرآن کریم داشتم در حد و اندازه‌های ممتاز و بسیار قوی موجود دیدم و خدای بی‌همتا و منان را بسیار شکر گفتم که این مهم، به این خوبی و جامعیت توسط این بزرگواران آماده شده است و آن همین کتاب ارزشمند و پربهایی است که خوانندگان ارجمند در پیش روی دارند.

اینکه اصولاً چرا قرآن را حفظ کنیم؟ و اینکه اهمیت آن چقدر است؟ در فرهنگ ناب اسلامی چه سابقه‌ای دارد؟ و پاسخ به شبهاتی در این زمینه، موضوع بسیار مهم و مطرحی بود که برادر عزیز و خوش‌سلیقه و حافظ ممتاز قرآن جناب حجت‌الاسلام والمسلمین جناب آقای سید مصطفی حسینی به زیبایی هر چه تمام‌تر از عهده‌ی آن برآمدند و حتماً موجب استفاده‌ی خود این بنده واقع شد که زحمات گران‌سنگ این بزرگوار در این مقوله، انصافاً مورد تقدیر و تمجید می‌باشد. و اما در باب چگونگی حفظ قرآن اگر چه قبلاً نوشته‌هایی ارائه شده بود، لیکن شکل جامع و فراگیر و منظم آن که دربرگیرنده‌ی برخی مطالبی است که قبلاً به تفصیل نیامده بود را به خوبی و اتقان نزد حافظ ممتاز بین‌المللی جناب حجت‌الاسلام والمسلمین جناب آقای محمد حاج ابوالقاسم یاقیم که به خوبی و جامعیت و با زحمات فراوان ایشان به رشته‌ی تحریر درآمده بود و پاسخ‌گوی بسیاری از سؤالات در بیان روش حفظ و مرور و نیز ارائه‌دهنده‌ی نمونه برنامه ریزی‌های تجربه شده برای علاقه‌مندان به حفظ قرآن کریم است که قطعاً تلاش ایشان در این خصوص نزد خدای تعالی مأجور و مشکور خواهد بود. و نیز در بخش شیوه‌ی آموزش و کلاس داری حفظ از حافظ محترم قرآن و فاضل گرامی حجت‌الاسلام والمسلمین جناب آقای علی قاسمی که سالیان متمادی در برنامه‌ریزی برای آموزش حفظ قرآن فعالیت نموده‌اند و تجربیات خود و دیگر اساتید را در این مجموعه جمع‌آوری کرده‌اند و البته در تدوین نهایی و ویراستاری

محتوایی این اثر نیز سعی بلیغی داشتند، کمال امتنان را داریم. البته نمی‌توان نادیده گرفت حضور بسیار مؤثر و پرفایده‌ی استاد گران‌مایه و شهیر حضرت حجت‌الاسلام و المسلمین استاد محمدرضا شهیدی‌پور را که بسیار باعث برکت بود و نیز دقت نظرها و طرح به موقع برخی مطالب مهم از سوی حافظ ارجمند جناب حجت‌الاسلام والمسلمین جناب آقای سید ابوالفضل حکیمی کمک‌شایانی در تدوین این اثر نفیس بود و در نهایت این درسنامه‌ی جامع حفظ قرآن کریم را یک انتخاب برای جامعه‌ی تشیع می‌دانم که ان‌شاءالله ماندنی خواهد بود و می‌تواند و بلکه باید در مجامع دانشگاهی و حوزوی تدریس شود.

از خداوند عزوجل برای همه‌ی عزیزانی که در هیأت علمی مؤسسه‌ی فعال و تأثیرگذار نورالثقلین در قم مقیم و در جوار کریمه‌ی فخیمه‌ی اهل‌بیت حضرت فاطمه‌ی معصومه - روحی قدا تربتها- این خدمت‌گزاری را به خوبی به انجام رساندند، آرزوی توفیقات روزافزون و انس و خشر با قرآن و عترت را دارم.

کمترین خادم قرآن کریم و عترت، شهریار پرهیزکار

۱۳۹۰/۶/۳۰

مقدمه‌ی ناشر

قرآن کریم معتبرترین منبع معارف الهی است که از جانب خدای سبحان بر پیامبر خاتم صلی الله علیه و آله نازل گشت. قرآنی که امروز پیش روی ماست بدون شک و بی کم و کاست، همان وحی الهی است که توسط امین وحی در پیامبر رحمت صلی الله علیه و آله فرود آمد. رسالت این کتاب شریف، رهایی انسان از تاریکی‌های جهل و نادانی و رساندن او به نور معرفت و بندگی خداوند است.

﴿كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِ رَبِّهِمْ إِلَى صِرَاطٍ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ﴾^۱.

قرآن سراسر نور است. نوری آشکار و روشن. ﴿وَ أَنْزَلْنَا إِلَيْكُمْ نُورًا مُبِينًا﴾.^۲ جای جای آن آکنده از پیام‌های روشن، هدایت و پند و موعظه است:

﴿هَذَا بَيَانٌ لِلنَّاسِ وَ هُدًى وَ مَوْعِظَةٌ لِّلْمُتَّقِينَ﴾.^۳

برای آنان که راه خدا را در پیش گیرند و رضایت و خوشنودی او را بجویند.

﴿يَهْدِي بِهِ اللَّهُ مَنِ اتَّبَعَ رِضْوَانَهُ﴾.^۴

قرآن، کلام زیبای الهی است؛ ﴿وَاللَّهُ نَزَّلَ أَحْسَنَ الْحَدِيثِ﴾^۵ هر که آن را فراوری خود قرار دهد او را به سوی بهشت کشاند و در دریای رحمت و فضل خدا وارد شده و به راه مستقیم، رهنمون شود؛ ﴿فَأَمَّا الَّذِينَ ءَامَنُوا بِاللَّهِ وَاعْتَصَمُوا بِهِ فَسَيُدْخِلُهُمْ فِي رَحْمَتِنَا وَ فَضْلِنَا وَ

۱. ابراهیم/۱.

۲. نساء/۱۷۴.

۳. آل عمران/۱۳۸.

۴. مائده/۱۶.

۵. زمر/۲۳.

يَقْدِرُ بِهِمْ إِلَيْهِ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا^۱ در قرآن درمان بزرگ‌ترین دردهاست؛ درد کفر و نفاق و تباهی و گمراهی؛ هُوَ نَزَّلَ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَ رَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ وَ لَا يَزِيدُ الظَّالِمِينَ إِلَّا خَسَارًا^۲.

حقیقت قرآن بسیار ژرف و عمیق و بلند است.

هُوَ أَنَّهُ فِي هَٰذَا الْكِتَابِ لَدَيْنَا لَعَلِّي حَكِيمٌ^۳.

اما برای فهم و پندپذیری آسان گشته است تا هر کس به قدر دانش و توان خویش در آن تدبیر و اندیشه کرده و از دریای بیکران معارفش بهره گیرد.

هُوَ لَقَدْ يَسِّرْنَا الْقُرْآنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِن مُّدَكِّرٍ^۴.

یکی از راه‌های برقراری انس دائمی با قرآن کریم و بهره‌مندی از آن، حفظ آیات نورانی آن است. چرا که حافظ قرآن برای حفظ آیات و تسلط بر آن، خود را مقید به مرور دائمی آیات آن می‌داند. این انس دائمی به مرور زمان باعث تسلط حافظ بر مفاهیم روشنگر و هدایت‌آفرین قرآن می‌گردد. بی تردید این عامل لازم و نخست برای سعادت است. از همین رو سخنان پیامبر اکرم ﷺ و اهل بیت پاک او علیهم‌السلام، اکثراً از سفارش و تشویق به حفظ قرآن است.

این نیاز، هم اکنون برای جامعه‌ی اسلامی ما بیش از پیش ضروری می‌نماید. چرا که در جهان امروز که دنیای غرب، در اثر اعراض از یاد خدا و شیفتگی نسبت به دنیا و ظواهر آن، با تمام قوا تلاش دارد، افکار غلط و ناصحیح خود را از طریق استمرار رسانه‌ها با ابزارهای گوناگون همگانی کند، تنها کتاب اصلی که برای هدایت و سعادت بشریت باقی مانده قرآن کریم است.

از همین رو بارها در فرمایشات مقام عظمای ولایت حضرت آیت‌الله العظمی امام خامنه‌ای، توسعه و ترویج انس با قرآن از طریق حفظ و تلاوت مستمر آن به عنوان یک استراتژی اثر بخش و نقش‌آفرین در مقابل تهاجمات فرهنگی غرب، مورد تأکید قرار گرفته است. ایشان در بیانات متعددی بر اهمیت حفظ و ترویج آن این گونه تأکید فرموده‌اند:

۱. نساء/۱۷۵.

۲. اسراء/۸۲.

۳. زخرف/۴.

۴. قمر/۹۷.

«من اطمینان دارم اگر حرکت قرآنی در کشور ما که امروز بحمدالله رو به گسترش و موج‌برداری است همین طور موج بردارد و گسترش پیدا کند، این کشور، این پرچم اسلام، این انقلاب، و این نظام مقدس اسلامی، پایه‌هایش آن چنان مستحکم خواهد شد که هیچ قدرتی نه امروز و نه در آینده، نخواهد توانست اندک تزلزلی در آن به وجود آورد.»^۱

«حفظ قرآن بسیار با ارزش است ... بر حفظ قرآن، همت گمارید.»^۲

«مسأله‌ی حفظ را خیلی جدی بگیرید. متأسفانه ما و بچه‌هایمان، حفظ قرآن نداریم. بگذارید

یک خُرده جلو برویم و در سطح کشور مسأله‌ی حفظ قرآن را گسترش بدهیم.»^۳

«شما جوانان و نوجوانانی که قرآن را فرا می‌گیرید، این را بدانید که یک ذخیره‌ی مادام‌العمر برای اندیشیدن و فکر کردن را برای خودتان فراهم می‌کنید. این چیز بسیار با ارزشی است ... حضور قرآن در ذهن انسان، نعمت بسیار بزرگی است. فرق است بین کسی که برای مطلبی، بارها آیات قرآن و فهرست‌های قرآنی را جستجو می‌کند تا ببیند در این باره آیه‌ای وجود دارد یا نه، با آن کسی که آیات قرآن در ذهن اوست، قرآن در دل اوست، آیات قرآن جلوی چشم اوست؛ نگاه می‌کند، آنچه را که در هر بخشی از معارف اسلامی به آن نیاز دارد، از قرآن استنباط و استخراج می‌کند و روی آن فکر و تأمل می‌کند و از آن استفاده می‌برد. انس با قرآن در دوران کودکی و نوجوانی، تا دوران جوانی، یک نعمت بسیار بزرگ است. البته این مقدمه است؛ آشنایی با الفاظ و ظواهر قرآن، گام اول است؛ اما گام اولی لازم! اگر دانش‌پژوهان دینی و قرآنی، این قدم را بر ندارند، قدم‌های بعدی دشوار و گاهی هم ناممکن خواهد شد.»^۴

مقام معظم رهبری در آخرین مطالبه‌ی خویش از جامعه‌ی قرآنی کشور و مسئولین فرموده‌اند که ما باید در کشور حداقل ده میلیون حافظ قرآن داشته باشیم.^۵

با عنایت به فرمایشات امام و مقتدایمان، مؤسسه‌ی فرهنگی قرآن و عترت نورالثقلین، بر خود وظیفه دانست که گامی هر چند کوچک در راه تحقق فرمایش ایشان و توسعه‌ی حفظ قرآن از

۱. بیانات در دیدار نخبگان قرآنی (دانشجویان و دانش‌آموزان)، ۷۸/۸/۵.

۲. سخنرانی در جمع اساتید و طلاب حوزه‌ی علمیه مشهد، ۱۳۶۷/۴/۱۰.

۳. بیانات در مراسم تودیع با قاریان قرآن: استاد شحات محمد انور و استاد محمد بیسونی، ۱۳۶۹/۱۲/۱.

۴. بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی در دیدار جمعی از حافظان و قاریان قرآن نونهال و نوجوان کشور، ۱۳۸۰/۰۶/۲۸.

۵. دیدار با جمعی از قاریان و حافظان کشور، ۱۳۹۰/۵/۱۱.

طریق بازکاوی اصول و روش‌های حفظ، مرور و صیانت از محفوظات و شیوه‌های تدریس و کلاس‌داری آن به جامعه‌ی قرآنی برآورد.

نوشتار پیش‌رو، حاصل جلسات مستمری است که بیش از یک سال با حضور اساتید برجسته و پیش‌کسوتان عرصه‌ی حفظ قرآن کریم، در این مؤسسه تشکیل گردیده است.

جلسات یادشده با حضور اساتید معظم شهریار پرهیزکار، خُجج اسلام محمدرضا شهیدی پور، دکتر محمد حاج ابوالقاسم، سید مصطفی حسینی، سید ابوالفضل حکیمی و علی قاسمی برگزار گردید.

پس از جلسات سیاست‌گذاری مقرر گشت، پیش‌نویس مباحث توسط کارگروه تألیف، متشکل از خُجج اسلام دکتر محمد حاج ابوالقاسم، سید مصطفی حسینی و علی قاسمی به جلسه ارائه گشته و توسط اعضاء کارگروه مورد نقد و بررسی و نقض و إبرام علمی قرار گرفته و حاصل مباحث در قالب این نوشتار در اختیار جامعه‌ی قرآنی میهن اسلامی قرار گیرد.

اینک که به توفیق خدای سبحان، مجموعه‌ی حاضر پس از انجام مراحل گوناگون حضور شما اساتید معظم و علاقه‌مندان به حفظ قرآن کریم تقدیم می‌گردد، امید است مورد توجه و استفاده‌ی شما قرار گیرد. اما از آنجا که هیچ کار علمی مصون از خطا نیست، صمیمانه در انتظار پیشنهادها و نظرات شما گرامیان خواهیم بود.

امید است این اثر ناچیز، مورد قبول خالق بی‌نیاز قرار گرفته و با نظر لطف و رحمت و عنایت خویش در روز فقر و نیازمندی ما را در زمره‌ی یندگان صالح خویش محشور فرماید.

مؤسسه‌ی فرهنگی قرآن و عترت نورالتقلید

۱۳۹۰/۷/۲، مطابق ۲۵ شوال ۱۴۳۲